

05A Renesance a humanismus v evropské a české literatuře

ve světě 14. – 17. století, u nás 70. léta 15. st. – 70. léta 18. st.

14. stol. – války, hladomory, epidemie → zpomalení hospodářského vývoje, růst společenských nepokojů

rozkvět mezinárodního obchodu, zámořské objevy, expanze do celého světa, vzestup měšťanstva a měst, rozvoj věd, vynález knihtisku

renesance (fr. znovuzrození) umělecký a myšlenkový směr navazující na antiku, vznikla v Itálii ve 13. století.

Znaky - touha po poznání a vzdělání

- všestrannost
- kult smyslů a rozumu
- víra ve vlastní síly
- rozvoj literatury v národních jazycích
- návrat k přírodě
- v malířství objev perspektivy
- v popředí nauková literatura a lyrika

Renesance je univerzální směr, zahrnuje malířství, stavitelství, hudba, sochařství...

humanismus (lat. lidský) = myšlenkový směr, životní a vzdělanostní program, zdůraznění lidské důstojnosti a svobodného rozvoje osobnosti. Humanisté prosazovali klasickou latinu, řecký ideál krásy a dobra, byli zaměřeni proti feudalismu a nadvládě církve. Humanismus vedl k reformaci a osvícenství.

Dante Alighieri – Božská komedie

Francesco Petrarca - Zpěvník

Giovanni Boccaccio - Dekameron

François Villon – Malý testament, Velký testament

François Rabelais – Gargantua a Pantagruel

Pierre de Ronsard – Sonety pro Helenu

Miguel de Cervantes y Saavedra – Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha

Lope de Vega – Fuente Ovejuna

Luís de Camões - Lusovci

Geoffrey Chaucer – Canterburské povídky

William Shakespeare – Romeo a Julie; Hamlet; Othello; Král Lear; Macbeth; Sonety...

U nás pronikání renesančních a humanistických myšlenek přibrzdilo husitství, později se u nás více uplatnil humanismus, zejm. díky jednotě bratrské.

Dva směry tvorby: latinská a česká

jediný náš renesanční autor je **Hynek z Poděbrad**, syn krále Jiřího

☞ latinský humanismus: **Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic**

Jan Campanus Vodňanský

Jan z Rabštejna

☞ humanismus psaný česky:

Viktorin Kornel ze Všehrd, Řehoř Hrubý z Jelení, Mikuláš Konáč z Hodiškova, Václav Hájek z Libočan, Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic,

Václav Vratislav z Mitrovic, Jiří Melantrich z Aventina

Daniel Adam z Veleslavína - Kalendář historický, Kronika moskevská, Silva quadrilingvis

Jan Blahoslav - Gramatika česká, Filipika proti misomusům, překlad Nového zákona

Bible kralická - šestisvazkový překlad Bible, jazyk vzorem po staletí, Ivančice (1579 – 1594)

05B Slova jednoznačná a mnohoznačná; homonyma, synonyma, antonyma

Jednoznačná slova – mají jen jeden význam (*odborné názvy, vlastní jména, zvukomalebná citoslovce*)

cink - cinknout; tečna, sloveso, vodík, forzýtie; Karel, Brno, Kuřim

Mnohoznačná slova – mají více významů: základní, původní význam a jeden či více významů druhotných, odvozených. Mnohoznačnost vzniká přenášením slovního významu na základě vnější podobnosti nebo vnitřní souvislosti.

hlava, koruna, jazyk...

Homonyma = slova souzvučná, znějí stejně, ale mají odlišný význam a původ.

žít trávu - žít klidně

vinný ocet - vinný člověk

vyježděná kolej - studentská kolej - železniční kolej

led - let, oběd – objet = nepravá homonyma se liší graficky

Synonyma = slova souznačná, mají různou formu, ale stejný nebo podobný význam, označují stejnou skutečnost. Pomáhají vyjádřit různé odstíny skutečnosti, umožňují slohovou pestrost.

krásný – hezký - pěkný

gramatika - mluvnice

hajat – chrupat - spát

Antonyma = slova protikladná, označují jevy stejného druhu, ale opačných vlastností.

den x noc, černý x bílý, muž x žena, prodat x koupit, široký x úzký, upřímný x neupřímný...